

Rapport från studieresa till Santiago de Compostela okt 2024

Av: Josefine Schön/Riksförbundet Pilgrim i Sverige, Eva Hagström/Vadstena Pilgrimscentrum

Oktober 2024

Med bidrag från:

**Svenskt
Friluftsliv**

1. BAKGRUND OCH SYFTE

Studieresa till norra Spanien för att besöka olika Caminos/Jakobsvägar för att titta på enklare boende där pilgrimer övernattade. Pilgrimsboenden som är privata, kommunala eller erbjuds av kyrkan (donativos). För att hinna med så mycket som möjligt hade vi tillgång till en hyrbil hela veckan som gjorde att vi kunde röra oss över ett större område på flera Jakobsvägar och vandra och uppleva delar av flera leder.

Bild 1: Karta som visar olika pilgrimsvägar mot Santiago de Compostela.

2. SLUTSATSER EFTER STUDIERESAN

Caminon är en omvälvande och positiv upplevelse för MÅNGA människor med olika bakgrund och motiv.

Att gå från några hundra till en halv miljon pilgrimer per år är ett resultat av ett målinriktat arbete i drygt 30 år under ledning av Region Galicien.

Framgångsfaktorer:

- Kulturminnesmärka leden
 - Underlättar finansiering
 - Skyddar leden från intrång och krav från markägare
- Samarbeta med universitet, ger bra underlag för satsningar. T ex beräkning av return of investment för Caminon = 1 investerad Euro ger 7,5 Euro tillbaka.
- Beskriver därför leden som en investering.
- Regionens investering i enklare boenden längs leden har snabbat på utvecklingen, möjliggjort för en bredare och yngre målgrupp och anses som en hjälp för besöksnäringens framgång.

Mottagandet sköts av Katolska kyrkan – Cathedralen med stöd från Stiftet och ekonomiskt bidrag från Regionen. De utfärdar certifikat, erbjuder 3 mässor per dag, besök av Jacobs grav, samtal på olika språk. De samlar även in statistik om nationalitet, ålder, kön, motiv och startpunkt.

Idag pilgrimsvandrar fler än en halv miljon till Santiago, de flesta från franska hållet, hälften män, hälften kvinnor, lika många över 45 som under 45 år, drygt hälften har religiösa motiv. Vanligast är spanjorer, sen amerikaner, italienare, tyskar och portugiser.

Pilgrimer är generellt mycket nöjda med sin upplevelse! De uppskattar gemenskap, enkelhet, trygghet, billigt och bra boende, mat och dryck, kulturarv, naturen samt kyrkans närvaro. Pilgrimskänslan kommer av den gemenskap som skapas mellan pilgrimer på leden och på boenden.

Ett bra pilgrimsboende – är enkelt, rent, prisvärt med bra hygienutrymmen och avskild plats för matlagning och samtal. Variationen är stor, men också likheterna boenden emellan.

2.1 Vad kan vi lära?

- Tydligare koppling till kulturarv och universitet
- Samarbeta med fler regioner, myndigheter, nationer, och universitet
- Fortsätta utveckla enklare boenden
- Samla mer statistik
- Bygga associations (volontärföreningar) kring leden
- Vara stolta över vår kyrkas närvaro! Saint Birgitta Ways är ett bra exempel där alla församlingar sista 10 milen in mot Vadstena håller kyrkorna öppna och tar emot pilgrimer för rast och övernattnig. Stiftet och församlingar engagerar sig inte bara i utvecklingen av mottagandet vid målet utan även i utvecklingen av leden.

Vårt råd! Besök Caminon! Även få dagars vandring räcker för att fatta och få mersmak!

Bild 1: Karta över Galicien och norra Portugal som visar vart vi övernattade (gula stjärnorna).

3. BESKRIVNING AV STUDIERESAN I KORTA DRAG

Att besöka Santiago och de sista etapperna av pilgrimslederna, är en omvälvande upplevelse. Pilgrimerna är så många till antalet och med olika nationalitet, ålder, bakgrund, kön och motiv till sin vandring, alla på väg mot samma mål och med en utmärkande trevlig attityd till alla medvandrare. Samtalen blir lätt intressanta, ofta om här och nu och om livet, vilket ger en mycket trevlig stämning längs lederna. Många vittnar om att de aldrig känner sig ensamma, men att det ändå finns utrymme för egen tid. Lederna är varierande, välmärkta och ställen att äta och bo på dyker upp med jämna mellanrum. Livet känns ofta enkelt på Caminon – det vittnar de flesta om som vi möter.

Vår rutt i korthet:

Måndag 7 okt 2024:

Flyg från Linköpings flygplats kl 06:00 till Amsterdam. Byt av flyg till Porto i norra Portugal. På flygplatsen hämtade vi ut en hyrbil hos Europcar. Vi körde norr ut över gränsen till Spanien och till vår första övernattningsplats i Ligonde på Camino Frances. Namnet är Albergue La Fuente del Peregrino. Det var ett "donativo" där vi gav 20 Euro per person. För det beloppet fick vi middag, övernattningsrum samt frukost. Vi fick sova i tältsängar i "pilgrimskontoret". Boendet var föreslaget i Ulf Lutmans bok om Camino Frances.

Tisdag 8 okt 2024:

Vi fick parkera bilen vid boendet i Ligonde och gick längs Camino Frances till Palas de Rei. Vi fick leta boende ett tag innan vi hittade ett med plats för oss. Denna natt blev på Albergue y pension San Marcos. Alla rum med "bunk beds" var slut, så vi fick ta ett tvåbäddsrum på vinden. Priset var 35 Euro för rummet. Ingen mat ingick.

Onsdag 9 okt 2024:

Vi hade planerat att ta taxi tillbaka till vår bil i Ligonde, men på grund av en storm gick det inte att få tag i några taxibilar. Så det blev promenad tillbaka i stället, i blåst och regn (ca 9 km). Hämtade vår bil och körde till det statliga boendet Albergue de Peregrinos Mato Casanova, som vi fått tips om från vandrare. Tittade runt och fotade. Personalen pratade ingen engelska. Bara spanska.

Vi körde vidare för att titta på Albergue de Peregrinos de Ribadiso de Baixo, som vi fått tips om och ska vara ledens äldsta Boenden vi besökte och/eller övernattade på: boende. Dock var boendet översvämmat den dagen och stängt. Så det gick inte att titta på.

Vi körde vidare till Santiago de Compostela och övernattade på egen bekostnad på Parador precis vid katedralen och torget med alla pilgrimer.

Torsdag 10 okt 2024:

Körde till Turismo Galicia i Santiagos utkant och hade möte (2h) med företrädare för att lära oss mer om hur utvecklingen av leden gått till samt hur de jobbar med de statliga boendena.

På eftermiddagen hade vi möte med Pilgrimskontoret i Santiago (3 personer) och de berättade om hur mottagandet går till. Den dag vi var där kom det ca 2000 personer som stämplade sina pilgrimspass. I högsäsong kan det vara upp till 5000 personer som stämplar sitt pass.

Fredag 11 okt 2024:

Hade möte med norrmannen som driver forumet Casa Ivar. Han berättade om bagagetransport samt sitt webbforum. Ca 125 000 besök varje månad.

Körde från Santiago till det fransiskanska klostret Convento de Herbón. Ett donativo. Vi fick bo där och betalade 20 Euro per person. Vi fick guidning av klostret, gemensam pilgrimsmiddag samt enklare frukost. Övernattning i 2-bädds alkover i en lång gång.

Lördag 12 okt 2024:

Vi gick in till staden Padron där Camino Portugees passerar förbi. Vi såg strömmen av pilgrimer. Värmärkat då det ligger i Galicien. Gick tillbaka till bilen. Körde till orten Finnesterra och parkerade. Vandrade ut till slutplatsen Fisterra och tillbaka. Många pilgrimer. Vi provade att få bo på det statliga boendet i Finnesterra, men vi var inte berättigade då vi inte vandrat "rätt" och tillräckligt långt. Körde vidare till Muxia och provade att få bo på det statliga boendet där, men vi fick nej även där. Tog då in på Albergue@Muxia. Fick två våningssängar med draperi i ett större rum med våningssängar. Ingen mat ingick.

Söndag 13 okt 2024:

På boendet träffade vi på svenskan Britt som vi åt frukost med på en restaurang för att få veta mer om hennes Camino-liv. Körde sedan ut till udden i Muxia där det fanns en öppen kyrka med stämpel och musik från högtalare. Körde därifrån över gränsen till Portugal till boendet Albergue Casa do Sardão. Rekommenderat av Britt och andra pilgrimer. Där fick vi varsin säng i ett rum med 6 sängar. Pratade med tyska pilgrimer, en irländska, en canadensiska för att lyssna in varför de vandrar och hur de upplever det.

Måndag 14 okt 2024: Lämnade boendet och körde till flygplatsen i Porto. Lämnade tillbaka hyrbilen. Flög KLM från Porto till Amsterdam. Sedan Amsterdam till Linköping.

Bilder från stycket:

Bild 1: Josefine vid vägvisningsskylt i Ligonde. **Bild 2:** Eva med regnkläder på välmärkta leden. **Bild 3:** Josefine vid Finnestere – "Världens ände".

Bild 1: Staty på leden mot Finnestere. **Bild 2:** Mängder av pilgrimer vid Ligonde.

Bild 1 och 2: Torget vid katedralen med pilgrimer som pustar ut eller visa olika typer av känslor.

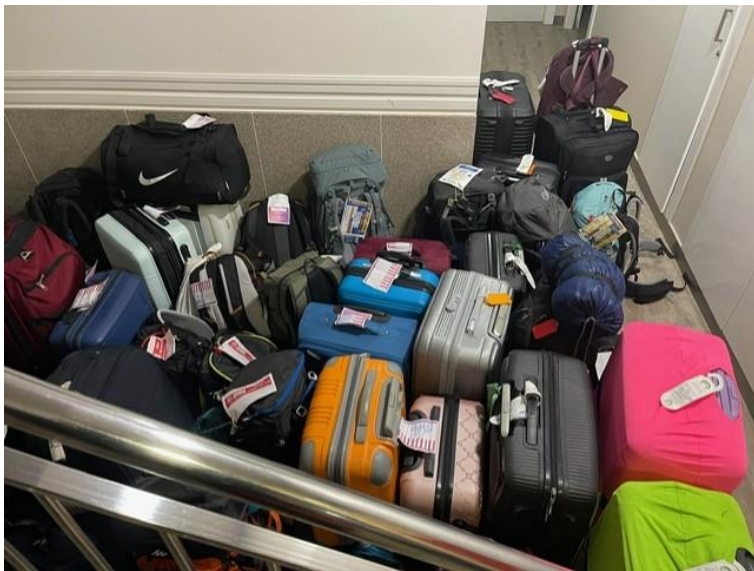

Bild: Vi såg gott om resväskor på alla boenden vi stannade till vid. Många pilgrimer som väskan från boende till boende med bagagetransport.

4. BESKRIVNING AV STUDIEBESÖK OCH INTERVJUER

Under vår resa gjorde vi ett antal möten med intervjuer av nyckelpersoner. I kapitlet har vi sammanfattat intressanta svar och fakta vi fick ta del av.

4.1 Besök hos Xacobeo Turismo de Galicia

Den 10 oktober hade vi möte med Ildefonso de la Campa Montenegro, Manager Director och President of European Federation of Saint James Way samt Antón Álvarez Olmo, Gabinete Axencia Turismo de Galicia på Xacobeo Turismo de Galicia.

Tack vare ett målinriktat utvecklingsarbete har det gett en stadig ökning av antalet pilgrimer som anländer till Santiago och hämtar ut sitt certifikat. År 1971 var det 571. År 1981 var det 1 868 st, och i år är siffran uppe i 496 140 st (4 dec 2024).

Strategiska framgångar:

- Att kulturminnesmärka leden på 90 talet, vilket innebär att leden fått hög status på många vis och underlättar att få finansiering från offentliga medel till utvecklingen och att satsningarna blir långsiktiga. Leden är skyddad från förändringar (kulturminnesmärkt) 50 m på var sida. Markägare måste be om lov när de bygger om eller ändrar något längs leden. Jämför med svenska förhållanden som är mer omvända, dvs att ledhuvudman måste få tillstånd av markägaren. Historiska intresset för leden är högst rankat av pilgrimerna, på andra och tredje plats i utvärderingar kommer servicen och naturen.
- Att samarbete med universitet har gjort det lättare att få fram bra uppgifter om vad leden betyder för samhället i övrigt. T ex studier vid ekonomiska fakulteten vid Galiciens universitet som visar på return of investment där 1 Euro i investeringar ger payback på 7.50 Euro. Det har fått alla att se leden som en investering. Så här räknar de:
The estimated return on public investment. This is the result of multiplying the average daily expenditure of pilgrims (€60 per day) by the average number of days of pilgrimage in Galicia (7) and dividing by the annual public investment in the Camino de Santiago. In this case we do not take into account the indirect and induced wealth generated by pilgrim spending, which would increase this amount of €7.50.
Caminon betyder oerhört mycket för landsbygdesn överlevnad. Många byar hade varit helt öde utan Caminon. Därför är de flesta bybor positiva till alla pilgrimer, trots att det är så mycket folk som passerar.
Regionen har även sammanfattat sina erfarenheter från utvecklingen av leden de senaste 30 åren.
- Att satsa på enklare boenden längs leden. Idag driver region Galicien 76 boenden med sammanlagt 3000 bäddar med samma princip:
 - En bädd i sovsal kostar 10 Euro
 - De går inte att förboka
 - Tystnad senast kl 23 och utcheckning mellan kl 8-9Boende bemannas av personal (som ofta inte kan ett ord engelska) och kostar regionen 3 miljoner Euro per år (5 miljoner – 3 miljoner i intäkter).

Besöksnäringen upplever inte dessa som konkurrens då de är enkla, obokningsbara, öppna året runt, har plats för funktionsvariationer, är gratis för skolklasser och har en beläggingsgrad på i genomsnitt 30 %. Idag växer antalet privata boende. I Galicien är de ca 400 st. Boende som drivs av kyrkan är få och ofta har de svårt att lösa bemanning. Regionen hjälper ibland till liksom olika volontärföreningar.

- Volontärer betyder mycket för leden. 22 boenden bemannas och drivs av olika Associations med sammanlagt 600 volontärer som jobbar 2 veckor per år. Även mottagandet i Santiago bemannas delvis av volontärer
- Att satsa på bra digital info om leden som underlättar för pilgrimerna att vara spontana och hitta vägen, mat och boende längs leden från dag till dag (www.caminodesantiago.gal App: Camino Santiago)

Kontoret som driver utvecklingen av leden har 14 anställda och en budget på 11-14 miljoner Euro per år.

Utveckling på gång:

- Investerar för att separera pilgrimer från motortrafik och cyklister ((The Government of Galicia is going to make an investment of 40 million euros to separate the passage of pilgrims from the high capacity roads in Galicia (national, regional, provincial and local roads). The money comes from the economic funds of Galicia's Autonomy and the plan will be developed between 2025 and 2027)).
- Cykling ökar och lederna behöver ses över. Samarbete med Euro Velo lederna.
- Att mäta pilgrimers aktiviteter med mobildata, klart under 2025.
- Få mer regional samsyn. Galicien är mest engagerad. Andalusien prioriterar Caminon högt men de andra regionerna har olika ambitionsnivå. Engagemanget varierar även i det Europeiska nätverket för Jacobsvägarna. Tyskland och Frankrike prioriterar det inte så högt. De vill ha en kontaktperson i Sverige, har en i Norge.

Statistik från Turismo de Galicias hemsida för år 2024 (5 dec):

Antal Compostela:

2003: 74 324 st

2013: 215 879 st

2023: 446 082 st

2024 (5 dec): 496 296 st

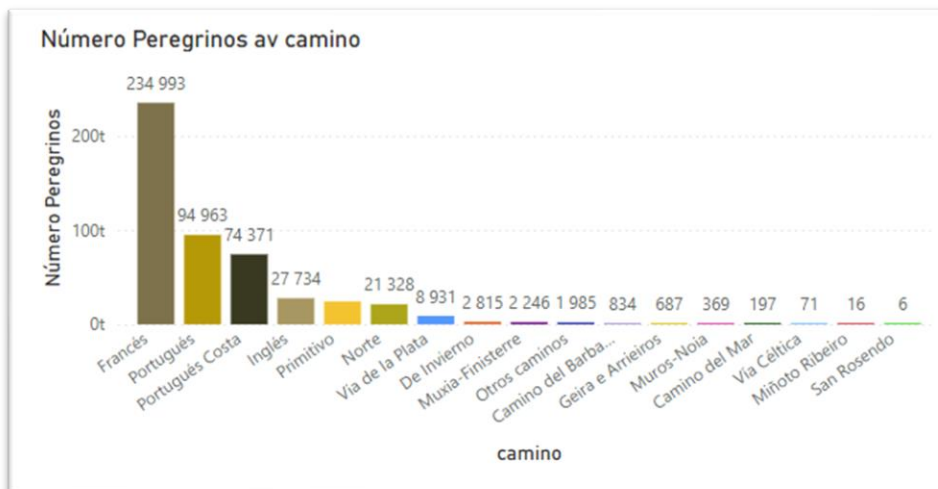
Turismo de Galicia uppskattar att 20-30 procent av pilgrimer längs lederna inte hämtar ut sitt certifikat. Det skulle öka antalet faktiska pilgrimer med 100 000 till 150 000 st år 2024.

Peregrinos por País		
Pais	Peregrinos	%
España	207 012	43,69%
Estados Unidos	37 928	8,01%
Italia	28 472	6,01%
Alemania	23 370	4,93%
Portugal	21 696	4,58%
Reino Unido	13 060	2,76%
Irlanda	10 205	2,15%
Francia	10 156	2,14%
México	9 405	1,99%
Corea	7 791	1,64%
Canadá	7 739	1,63%
Australia	7 638	1,61%
Polonia	7 466	1,58%
Brasil	7 050	1,49%
Holanda	6 326	1,34%
República Checa	5 129	1,08%
Argentina	4 770	1,01%
Colombia	4 521	0,95%
Total	473 769	100,00%

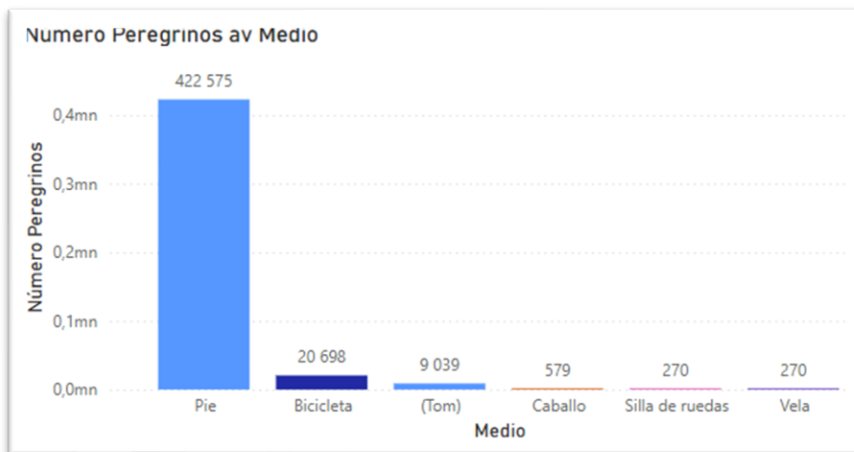
Pilgrimernas nationalitet (2024)

Peregrinos por Procedencia		
procedencia	Peregrinos	%
Sarria	150 358	31,96%
Tui	36 399	7,74%
S. Jean P. Port	32 323	6,87%
Oporto	27 142	5,77%
Ferrol	26 466	5,62%
Oporto Costa	22 337	4,75%
Valença do Minho	16 805	3,57%
Vigo	14 947	3,18%
Oviedo - C.P.	13 769	2,93%
Baiona	8 785	1,87%
León	8 383	1,78%
Lugo - C.P.	7 876	1,67%
Irún	5 874	1,25%
Cebreiro	5 719	1,22%
Ponferrada	5 053	1,07%
Roncesvalles	4 343	0,92%
Ourense	4 338	0,92%
Astorga	3 487	0,74%
Porriño	3 226	0,69%
Lisboa	3 118	0,66%
Le Puv	3 056	0,65%
Total	470 526	100,00%

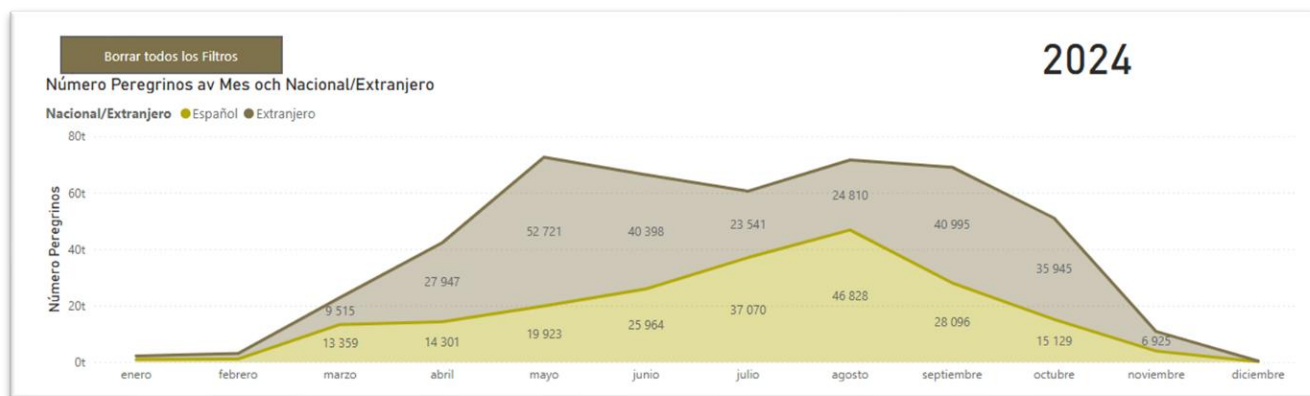
Startplats för pilgrimsvandringen (2024)

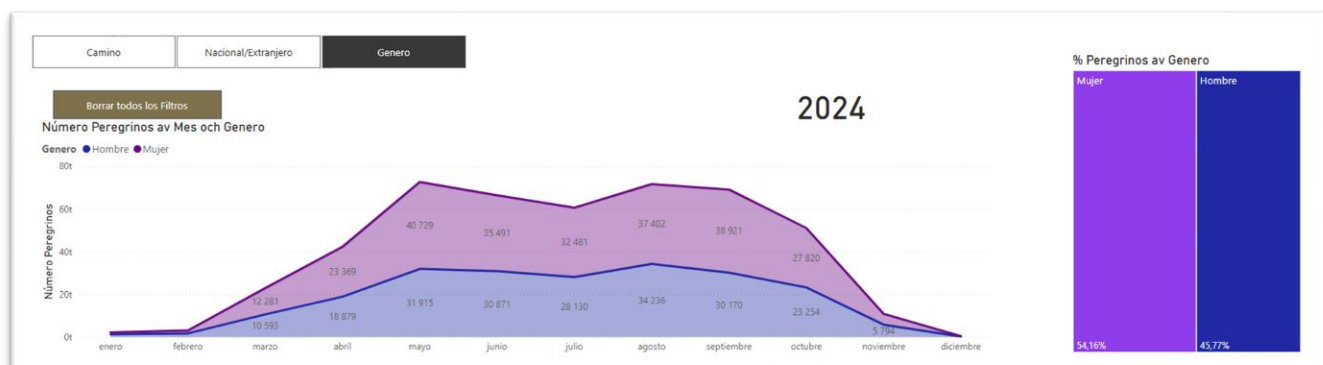
Antal pilgrimer på de olika pilgrimslederna (2024)

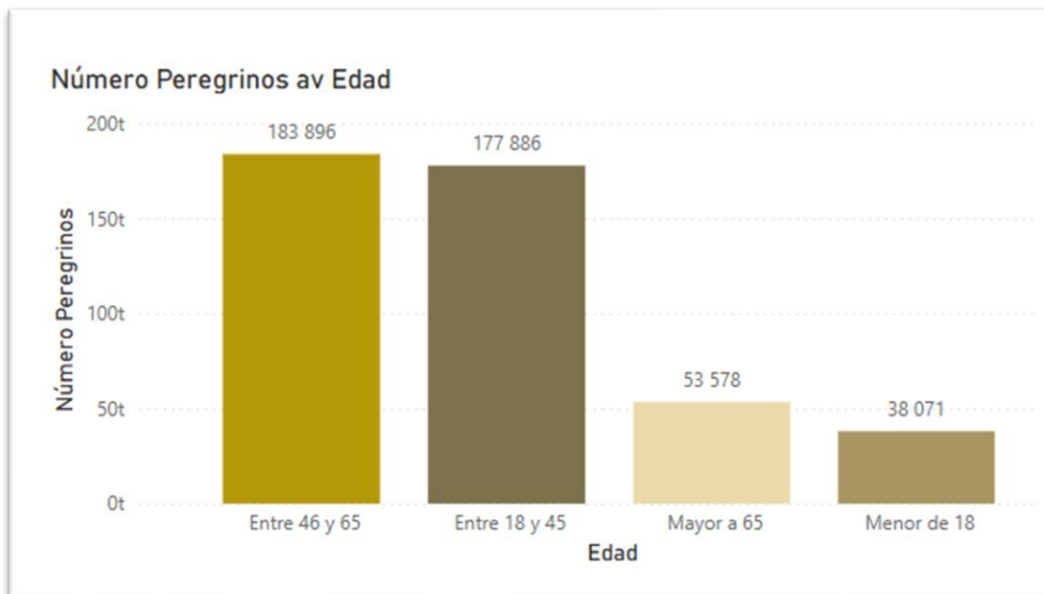
Pilgrimernas sätt att ta sig fram på leden (2024).

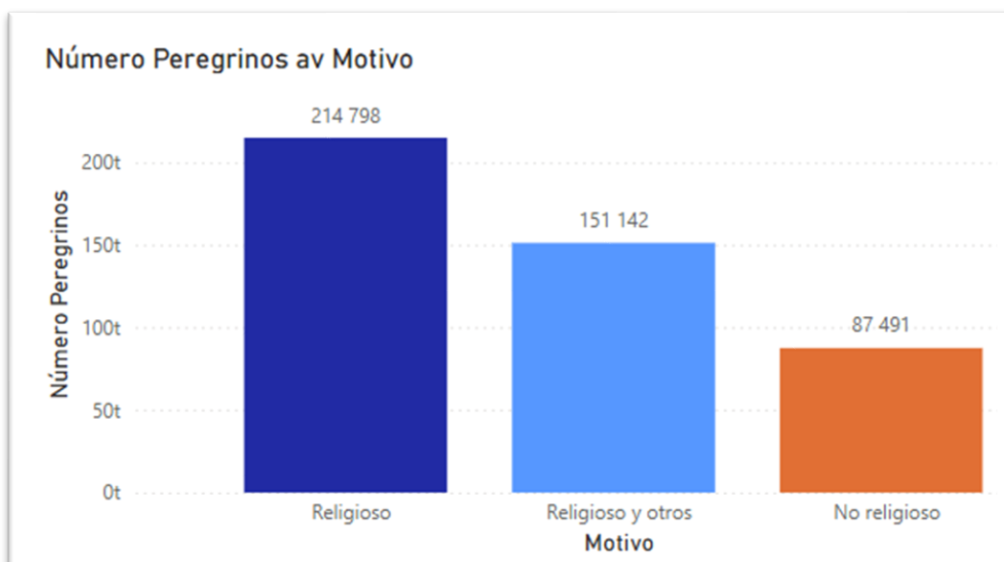
Antal pilgrimer månad för månad samt om de är inhemska eller utländska besökare (2024).

Fördelningen av manliga och kvinnliga pilgrimer månad för månad (2024)

Åldersfördelning på pilgrimsvandrarna (2024)

Motiv till att göra pilgrimsvandringen (2024).

4.2 Besök på Oficina de Acogida al Peregrino – Pilgrimsmottagandet

Den 11 oktober 2024 fick vi besöka Oficina de Acogida al Peregrino. Det är den plats där pilgrimer visar upp sitt pilgrimspass med stämplor och hämtar ut sitt certifikat. Där träffade vi Noelia Marques Grille (jobbar på pilgrimkontoret), en präst och en universitetsanställd som översatte från spanska till svenska. Mottagandet av pilgrimer sköts av Katolska kyrkan i Santiago. Det är katedralen med stöd från det kyrkliga stiftet och Region Galicia

Hur går det till när pilgrimen kommer till slutmålet Santiago:

- Väl framme på torget framför katedralen sätter sig pilgrimen ner. Betraktar, jublar, gråter, kramar medvandrare eller kära återseenden.
- Efter det går många in i katedralen för att besöka Jacobs skrin bakom högaltaret och vara med på mässan som arrangeras 3 ggr per dag på spanska (få meningar på engelska). Vissa dagar och i andra kyrkor finns mässo på andra språk och ekumeniska gudstjänster. Det berömda och enorma rökelsekaret svingas bara ibland på begäran (mot ersättning hörde vi ryktesvis). Det annonseras inte i för tid för då blir det för mycket folk. Ofta är det lång kö till katedralen som har 50 vakter för att hålla ordning. Ofta stängs entrén ofta vid mässor då kyrkan är full och inte kan ta emot fler besökare. Det är ingen inträdesavgift för att gå in. På grund av säkerhetsskäl är det förbjudet att ta med ryggsäcken in i katedralen.
- De som vill hämta ut sitt certifikat –" Compostela" går till pilgrimkontoret för att köa. Här finns kösystem med nummerlappar och en lång disk där minst 10 personer jobbar och granskar stämplorna och utfärdar certifikat. Det finns ett separat utrymme för gruppvandringar där granskandet sker med gruppleddaren, allt för att hålla nere kötiden. För att få en Compostela krävs att man vandrat de sista 100 kilometrarna mot Santiago. Kommer du med cykel är det de sista 200 kilometrarna.
- Där finns också ett kapell och en trädgård samt sex rum för samtal med volontärer från olika länder/språk (engelska, italienska, spanska, franska, tyska, holländska och polska). Ingen för nordiska språk. Där kan pilgrimer dela sina upplevelser på sitt eget språk. Många känner sorg över att vandringen är slut och dubbla känslor för att återvända hem.
- Katolska kyrkan får ersättning från regionen för att klara av att ta emot det stora antalet pilgrimer och för att de samlar in statistik om antal, nationalitet, kön, motiv, startpunkt och hur de färdats. Uppskattningsvis är pilgrimerna 30 % fler om man räknar med de som inte vill hämta certifikat (de som vandrat tidigare eller inte bryr sig om de 10 milen)

I Santiago är kyrkan väldigt närvarande, men det gäller inte längs leden i övrigt. Det är svårigheter att bemanna kyrkor. Undantag är större byar som håller öppet och erbjuder gudstjänst. Kyrkan driver också ett antal boenden, som ibland drivs av kloster eller församlingar.

Bilder kopplade till stycket:

Bild: Josefine med personerna på pilgrimskontoret som vi fick intervjua.

Bild: Pilgrimer i kö utanför pilgrimskontoret

Bild: Pilgrimer inne på pilgrimskontoret och får sitt Compostela/certifikat.

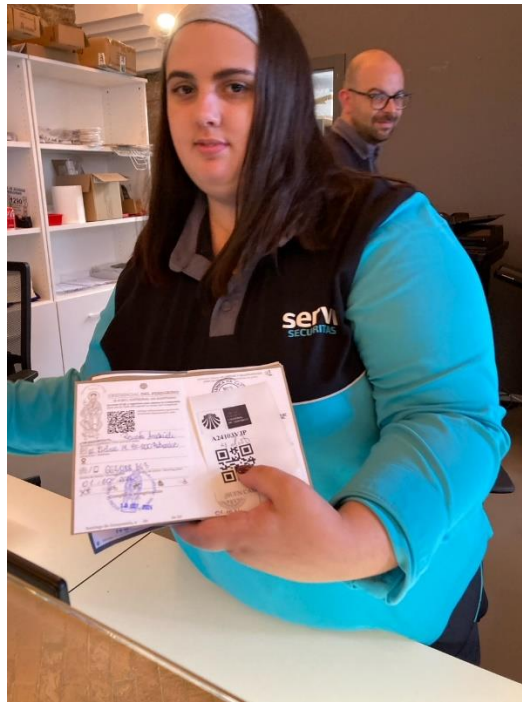

Bild 1: Bild från pilgrimskontoret som visar "back office". **Bild 2:** personal som visar stämplat i pilgrimspass.

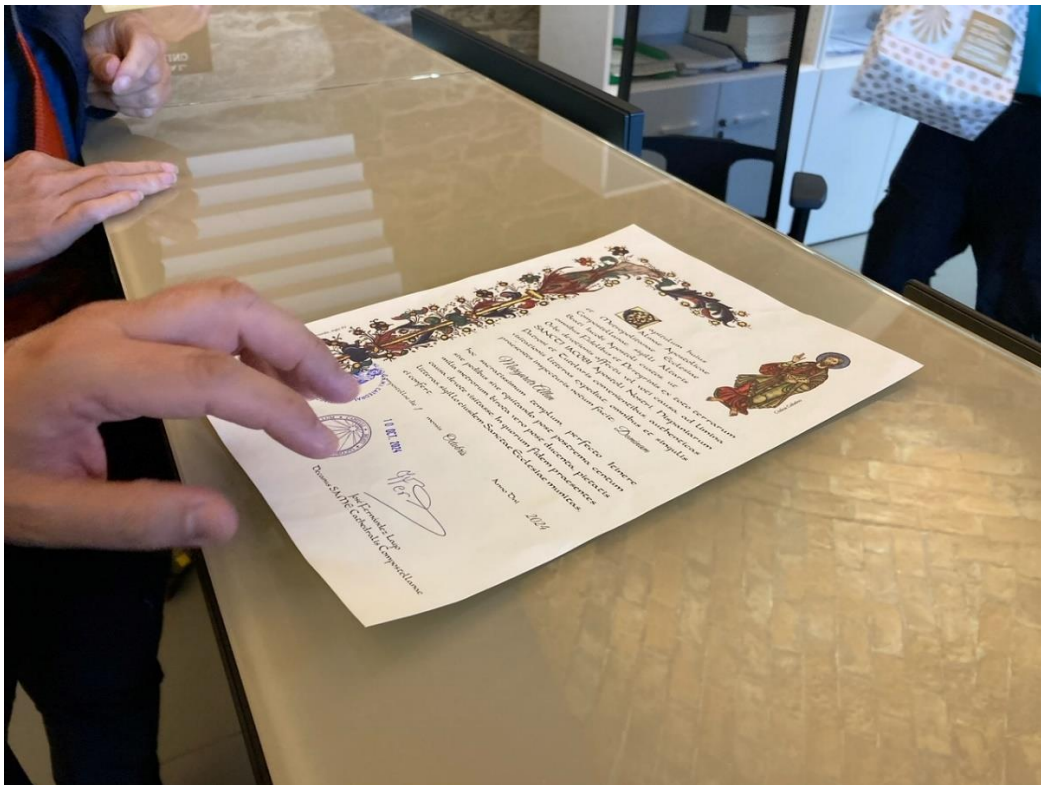

Bild: Visar certifikatet "Compostela".

Bild: Frivilliga som tar emot pilgrimer på BeNeLux-kontoret för djupare samtal. Samtal pågår med två pilgrimer.

Bild: Pilgrimer på torget framför Katedralen i Santiago. Några sitter och tittar, några kramar varandra.

Bild: Pilgrimer på torget framför Katedralen i Santiago.

Bild: Pilgrimer på torget framför Katedralen i Santiago.

Bild: Pilgrimer i kö för att komma in på mässa i Katedralen i Santiago.

Bild 1: Eva i katedralen. **Bild 2:** pilgrmer på rundtur i katedralen.

Bild 1: Inne i katedralen under en mässa. **Bild 2:** Pilgrim på cykel som vi mötte i Ligonde och nu även träffade på i Santiago på torget.

Bild 1: Kyrka på väg från Ligonde till Palas de Rei. **Bild 2:** Inne i kyrkan i Palas de Rei.

4.3 Besök hos Casa Ivar

Många företag lever av att ge service till pilgrimer på många olika vis. En vanlig tjänst är att transportera bagage mellan övernattningarna eller mellan hemmet och slutmålet. Vi besökte Ivar, en norrman som driver ett företag (casaivar.com) med en blogg, försäljning av guideböcker och hjälp att skicka bagage. Bagageservice för de som vill bli av med prylar längs vandringen, eller de som ska resa vidare efter vandringen och behöver annan packning väl framme i Santiago.

Hans blogg (Camino de Santiago Forum - caminodesantiago.me/community) har 120 000 besök per månad och kommer främst från USA, Canada, Australien och Europa. Ivar ser inget tak för antalet pilgrimer, men ser att attityderna förändras. Pilgrimerna har idag större krav på service och säkerhet, men det är förvånansvärt få som klagar.

Bild 1: Ivar visar förvaring av pilgrimers bagage. **Bild 2:** Försäljning av guideböcker, souvenirer och vandringsutrustning.

4.4 En pilgrimkyrka i Muxía – ett exempel

Många fina små kyrkor var stängda, men den i Muxía var ett fint undantag.

- Öppen och bemannad
- Musik på i högtalare som hörs ut - skapar nyfikenheten att gå in
- Ljuständning
- Stämpel
- Info om kyrkan och varför den uppfördes (Maria landsteg här för att hjälpa Jacob)
- Souvenirer
- Vacker plats utanför kyrkan att sitta på

Saknar sådant som ofta finns i Sveriges pilgrimkyrkor:

- Info om leden
- Toa
- Dricksvatten
- Andaktshjälp - t ex någon enkel reflektion utifrån något som finns i kyrkan

Bild: Kyrkan i Muxia vackert vid havet.

Bild 1 och 2: Vackert och välkomnande i kyrkan i Muxia. Musik på i bakgrunden inne i kyrkan. Möjlighet att stämpla sitt pilgrimspass.

5. BOENDEN FÖR PILGRIMER - PILGRIMSHÄRBÄRGEN

Pilgrimshärbärgen ligger längs pilgrimsleder med 5-15 km avstånd. Avsedda för pilgrimer med pilgrimspass. Förutom dessa finns även hotell, gästhem (hostal), pensionat och bed & breakfast (casa rural).

Övernattning sker oftast i sovsalar i våningssängar. Allt från 4 sängar per rum till 40 sängar per rum.

Personalen (hospitaleros) är ofta frivilliga som arbetar en eller ett par veckor, för att sedan bytas av. Kan vara person med kyrkligt engagemang eller en tidigare pilgrim.

Öppettiderna varierar från kl 13 till senare på eftermiddagen. Vanligt att ljuset släcks kl 22. Endast tillåtet att stanna en natt på härbergen.

Härbergen har dusch med varm och kallvatten. Möjlighet att tvätta kläder. Många har utrustat kök där man kan tillaga sin egen mat.

Härbergen kan grovt delas in i tre grupper:

Kommunala härbergen (Albergue municipal) drivs av den lokala myndigheten. En övernattning kostar 10 Euro. Till den kategorin räknas de Galisiska härbergena (Albergue Xunta de Galicia) som drivs av Region Galicien

Kyrkliga härbergen (Albergue parroquia) finansieras av det lokala stiftet. Det är vanligt att personal och pilgrimer tillsammans lagar och äter en gemensam måltid på kvällen, som ibland avslutas med mässa och/eller välsignelse. Betalning för kost och logi sker vanligtvis genom donativos, frivilligt belopp. Till den här kategorin räknas även kloster.

Privata härbergen (Albergues privado) drivs av privatpersoner på kommersiell grund. De är ofta rikligt utrustade med flexibla öppettider. Dock dyrare. Det är endast de privata härbergena som tillåter reservation av sängplats. Fotvandrande pilgrimer har företräde framför cyklister.

Något vi ofta mötte på boenden, var användandet av galonklädda madrasser samt engångspapperslakan/örngott. Ibland fanns filter att låna och ibland inte. Då gällde egen sovsäck. Det vi hörde från andra pilgrimer men som vi upplevde själva som högt på önskelistan var ett eluttag precis bredvid sängen. Även egen sänglampa var positivt. Möjligheten att dra för ett draperi eller liknande för sängen var också bra för att göra det mer "privat".

För komplett lista över bra service/komponenter vid övernattning för pilgrimer – se separat rapport från projektet "Enklare boende längs pilgrimsleder och vandringsleder".

Bild 1: fräscht hygienutrymme. **Bild 2:** Klassiska våningssängar.

Bild 1: Tvättmöjligheter på det statliga härbärgets. Bild 1: Även bra kök.

Bild 1 och 2: Boendet på klostret i Hebron. Enkelt men funktionellt.

Bild 1: Automat utanför härbärgets. Bild 2: Receptionsdisk.

Bild 1: Entré vid statligt härberge, Muxia. **Bild 2:** sovsal med bäddade sängar med vanliga täcken och lakan.

Bild 1: Kök/samlingsrum på härberge i Palas de Rei.

6. MÖTEN MED PILGRIMER LÄNGS VÄGEN – VAD SÄGER DE?

På de olika boenden vi stannade på träffade vi och pratade med andra pilgrimer. Det blev ca 20 intervjuer/möten.

Alla vi träffar är positiva till sin upplevelse. Alla avsett skäl till vandring upplever mening, njuter av enkelheten och gemenskapen, går glatt oavsett väder och känner viss bävan mot vandringens slut.

Uppskattar enkelhet, boende och mat till låga kostnader (möjliggör för unga, mindre bemedlade och att de som har resurser kan vandra riktigt långt...)

Pilgrimskänslan beskriv av alla som den gemenskap som blir mellan vandrare längs leden. Alla bryr sig om varandra. Spontana möten med människor som man inte delar livet med innan och efter. Samtalen blir snabbt djupa. Några beskriver det som att man blir vandrare terapeuter åt varandra. Lite skvaller blir det också om hur det går för andra på vandringen. De som startar samtidigt ses ofta längs vägen.

Alla vi möter känner sig trygga på leden. Man hittar lätt och alla bryr sig om varandra. Civil guards patrullerar leden med jämna mellanrum och det finns en app där man kan rapportera situationer som känns otrygga. Stölder är ovanliga.

Kulturarvet rankas högt som en viktig del av upplevelsen. Att röra sig på historisk mark gör något med upplevelsen. Få sevärdheter är dock skyltade med fakta, men det verkar inte upplevas som så negativt.

Många upplever en andlighet, men menar att de allt för religiösa beskrivningarna av pilgrimsvandring riskerar att skrämja bort folk. Upplevelser av den inre vandringen som får komma spontant uppskattas och bli mer personlig.

Albergues som drivs av kyrkor eller kloster upplevs extra intressanta., även om de inte är de mest bekväma

Många små kyrkor är stängda, men ingen klagade på det. De förstår att det är svårt att hålla öppet. Förväntningarna på kyrkan verkar inte så höga.

Tätheten av ställen för mat och boende uppskattas. Prisbilden även för mat och dryck är överkomlig. Flera pilgrimer undrar hur det skulle klarar sig på pilgrimsvandring i Sverige med så höga priser på mat och alkoholhaltiga drycker. Vin och öl är normal måltidsdryck i de flesta nationaliteter på Caminon.

Skönt att slippa planera (dock börjar många känna att de måste förboka boenden sista 10 milen för att känna sig trygga)

Skönt att bara gå, bli slut och sova gott.

Bild 1 och 2: Pilgrim på Camino Portugese.

Bild 1 och 2: Pilgrimer vid boendet i Portugal.

Bild 1 och 2: Pilgrimer i Ligonde.

7. INFORMATION – TRYCKT OCH DIGITAL

Bredden på information längs Caminos i Galicien är stort. Allt från enkla budskap på handskrivna skyltar till snygga "offentliga" informationsskyltar. Kartor, listor, beskrivning av naturområden, parker mm.

När det kommer till digital information finns det mängder av hemsidor och appar, hemsidor att använda för att planera och apparna att använda under pilgrimsfärden.

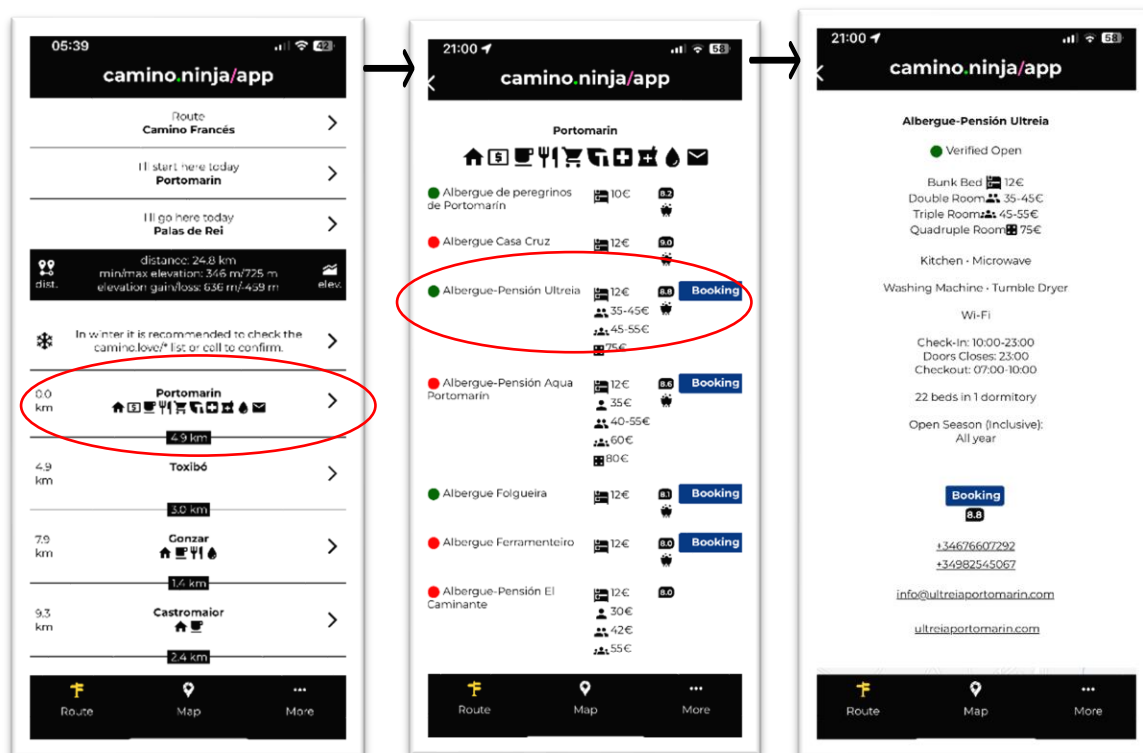
I Sverige finns också många appar för friluftsliv, men de vi testade i Spanien på vår vandring erbjöd funktioner vi inte var vana vid, men som var värdefulla för pilgrimen. Mycket fokus på avstånd mellan byar, service samt se sin egen position. Med hjälp av appen var det lätt att skaffa sig en uppfattning och planera sin dag.

Det var även populärt att följa någons skraddarsydda "itinerary" med hur långt man ska gå varje dag samt vart man ska övernatta.

Några populära appar är:

- Gronze Maps
- Camino Ninja
- Buen Camino de Santiago
- Camino Santiago (Turismo Galicias egen app)

Här följer bilder på digitala appar:

Bilden visar steg för steg i appen Camino Ninja för att få information om ett boende i Portomarin.

Här följer bilder på informationsskyltar:

Bild 1: skylt med karta som visar leden och faciliteter närmaste etappen. **Bild 2:** Skylt med information för cyklande pilgrimer.

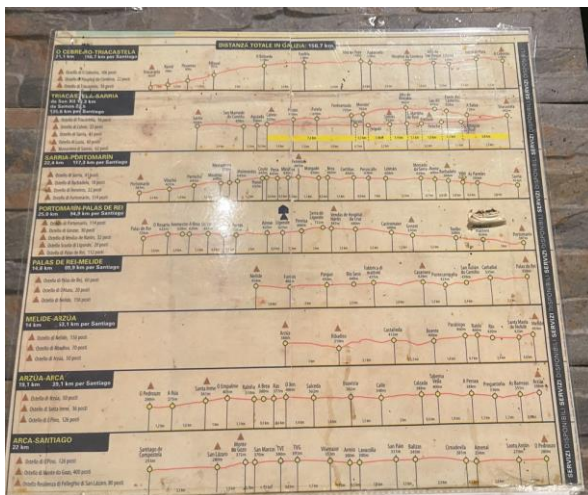

Bild 1: Plansch med höjdkurvor och avstånd. Fanns på en vägg på ett härberge. **Bild 2:** Vägg med blandad info hos ett härberge.

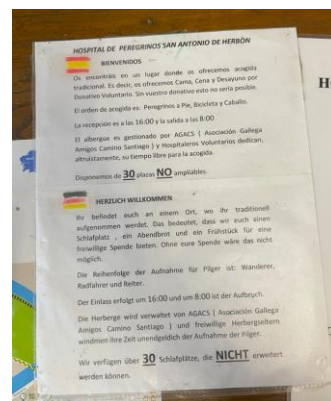

Bild 1: Information om övernattningsmöjligheter uppsatta på en vägg utanför en turistinformation. **Bild 2:** Information om regler för övernattnings hos klostret i Hebron.

Här följer vägvisningsskyltar av olika typer:

Bild 1: Den klassiska vägvisningen av Camino de Santiago i Galicien. **Bild 2:** Skyltar i en vägkorsning i Palas de Rei.

Bild 1: Vägvisningen inne i den gamla delen av Santiago de Compostela. **Bild 2:** Vacker stenläggning någonstans i Galicien.